

Travel Route Planning for Agricultural Learning Based Activities Case Study: Than Tham Organic Farm, Loei Province

Arisa Phomsopha¹, Jutharat Muhuana¹, Kamonlak Siripak¹,
Thanakanyaphud Thingkhot¹, Radasa Netsangsee^{1*}

Received: 26/11/2025, Revised: 23/6/2025, Accepted: 11/7/2025

Abstract

This research aims to study the development of effective activity-based learning pathways for agritourism that respond to tourists' needs, with the objective of designing activity-based learning pathways for agritourism at Than Tham Farm in Loei Province. The research methodology employed in this study was Participatory Action Research (PAR). The sample group was selected through purposive sampling, consisting of 40 tourists who had previously participated in activities and 1 farm operator. Data collection instruments included structured interview forms and pre- and post-activity improvement questionnaires. The trial period for the new pathway was 3 months.

The research findings revealed that the original activity planning had limitations in terms of activity appropriateness for target groups, unclear cost estimates, and inefficient time allocation. The results of the new pathway trial showed that tourists had greater ability to select activities that matched their interests, with an average duration of 5 hours and an average budget of 6,400 baht per group. The most popular activities included the "Khok Nong Na" system, Thai dessert making, and experiential learning activities based on the Sufficiency Economy Philosophy. However, the limitations of this study include the relatively small sample size and the study being conducted only at Than Tham Farm.

Keywords: Learning pathways, Activity-based learning, Agritourism, Participatory Action Research, Than Tham Farm

¹ Faculty of Management Science, Loei Rajabhat University, 42000

* Corresponding author: email: radasa.net@lru.ac.th

การวางแผนเส้นทางฐานกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงเกษตร

กรณีศึกษา : ไร่ธารธรรม จังหวัดเลย

อริษา พรหมโสภา¹, จุฑารัตน์ หมู่ห้วน¹, กมลลักษณ์ ศิริภักดี¹,

ธนกัญพัชร ทิ้งโคตร¹, รดาสา เนตรแสงสี^{1*}

วันรับบทความ: 26/11/2025, วันแก้ไขบทความ: 23/6/2025, วันตอบรับบทความ: 11/7/2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการพัฒนาเส้นทางฐานกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบเส้นทางฐานกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ไร่ธารธรรม จังหวัดเลย ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษานี้คือ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วยนักท่องเที่ยวที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 40 คน และผู้ประกอบการไร่ 1 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสอบถามก่อนและหลังการปรับปรุงกิจกรรม ระยะเวลาการทดลองใช้เส้นทางใหม่เป็นเวลา 3 เดือน

ผลการวิจัยพบว่า การวางแผนกิจกรรมเดิมมีข้อจำกัดในด้านความเหมาะสมของกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย การประมาณค่าใช้จ่ายที่ไม่ชัดเจน และการจัดสรรเวลาอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ผลการทดลองใช้เส้นทางใหม่แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวมีความสามารถในการเลือกกิจกรรมที่ตรงกับความสนใจได้มากขึ้น ใช้เวลาเฉลี่ย 5 ชั่วโมง และใช้งบประมาณเฉลี่ย 6,400 บาทต่อกลุ่ม กิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูงสุด ได้แก่ ระบบ “โคก หนอง นา” การทำขนมไทย และกิจกรรมสร้างเสริมประสบการณ์เรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของการศึกษานี้คือ ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ค่อนข้างเล็กและการศึกษาเฉพาะในพื้นที่ไร่ธารธรรมเท่านั้น

คำสำคัญ: เส้นทางการเรียนรู้, ฐานกิจกรรมการเรียนรู้, ท่องเที่ยวเชิงเกษตร, การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, ไร่ธารธรรม

¹ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย 42000

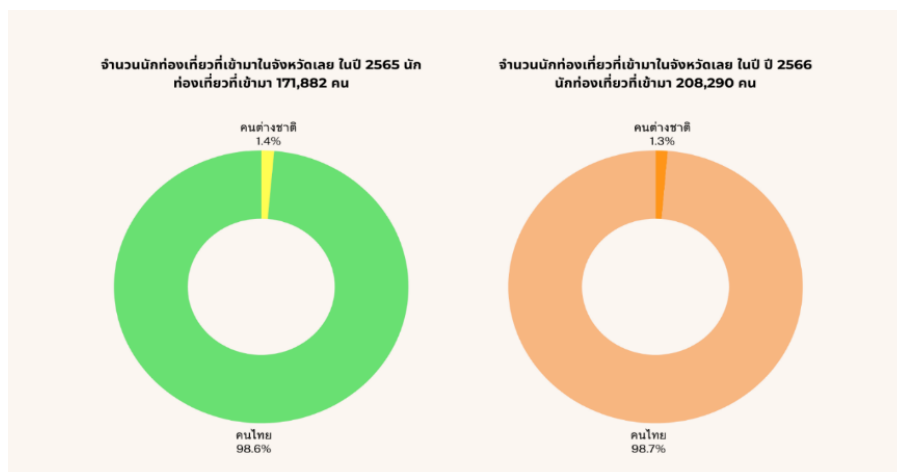
* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ ติดต่ออีเมล radasa.net@lru.ac.th

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดเลย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อุดมไปด้วยความหลากหลายทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูเรือ ภูกระดึง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์วัฒนธรรมไทยดำ ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ บ่อน้ำร้อนธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา ได้แก่ การปั่นจักรยาน เดินป่า และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ ไร่ชาธรรมชาติ และสวนผลไม้ต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากผู้คนหันมาให้ความสำคัญกับสุขภาพและการเรียนรู้วิถีชีวิตแบบพอเพียง ดังนั้น จังหวัดเลย จึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสประสบการณ์ที่หลากหลาย ทั้งการพักผ่อนหย่อนใจ การเรียนรู้ และการสัมผัสธรรมชาติ ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาตินิยมเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในจังหวัดเลยในปี 2565 จำนวน 171,882 คน และ ปี 2566 จำนวน 208,290 คน (Ministry of Tourism and Sports, 2023) ดัง Figure 1

Figure 1

Domestic tourist statistics in Loei province

Note. The information of domestic tourist statistics in Loei province. From “Domestic tourism statistics Q1-Q4 with classify by region and province” by Ministry of Tourism and Sports, <https://www.mots.go.th/news/category/796>

จากสถิติของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ระบุว่าจำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนจังหวัดเลยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2565 มีนักท่องเที่ยวจำนวน 171,882 คน และในปี 2566 เพิ่มขึ้นเป็น 208,290 คน แสดงให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่เน้นประสบการณ์ตรง (Experiential tourism) และการมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น

ไร้อารธรรมเป็นศูนย์เรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีจุดเด่นด้านการผสมผสานธรรมชาติ ธรรมชาติ และเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ การทำอาหาร การเลี้ยงสัตว์ การทำปุ๋ยหมัก และการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดอยู่ภายใต้บรรยากาศที่สงบ ร่มรื่น และเอื้อต่อการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นักศึกษา เกษตรกร หรือผู้สนใจทั่วไป

อย่างไรก็ตาม จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ประกอบการไร้อารธรรม พบว่านักท่องเที่ยวยังขาดข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ภายในไร่ เช่น ระยะเวลาของแต่ละกิจกรรม ค่าใช้จ่าย และลักษณะของกิจกรรมที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย ทำให้การวางแผนการเดินทางทำได้ยาก เสียเวลา และอาจไม่ได้รับประสบการณ์ที่ดีที่สุด ปัญหาดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับปรุงการจัดกลุ่มกิจกรรมให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านช่วงวัย ความสนใจ งบประมาณ และระยะเวลา รวมถึงการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวและจัดทำแผนที่ภาพรวมของไร่ เพื่อให้สามารถวางแผนการเดินทางได้สะดวกและคุ้มค่ามากขึ้น

นอกจากนี้ ยังขาดการประยุกต์ใช้แนวคิดทางวิชาการ เช่น การจัดการตามพัฒนาการช่วงวัย ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential learning theory) และหลักการออกแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะช่วยให้การจัดกิจกรรมมีความสอดคล้องกับลักษณะของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม และยกระดับคุณภาพของการเรียนรู้ระหว่างการท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาแนวทางการวางแผนเส้นทางฐานกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) จึงมีความสำคัญยิ่งทั้งในด้านการยกระดับคุณภาพการให้บริการของแหล่งเรียนรู้เชิงเกษตร และในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดเลย โดยสามารถนำผลการศึกษาไปปรับใช้กับศูนย์การเรียนรู้หรือฟาร์มท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อขยายผลในระดับพื้นที่ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาแนวทางการวางแผนเส้นทางฐานกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เหมาะสมกับช่วงวัย ความสนใจ เวลา และงบประมาณของนักท่องเที่ยว

3. การทบทวนวรรณกรรม

3.1 การจัดกลุ่มกิจกรรม

การออกแบบเส้นทางกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรอยู่บนพื้นฐานของหลักการด้านพฤติกรรมผู้บริโภค การพัฒนาการตามช่วงวัย ทฤษฎีการเรียนรู้ และแนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การจัดกลุ่มกิจกรรมและการกำหนดเส้นทางจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านอายุ ความสนใจ งบประมาณ เวลา และความปลอดภัย เพื่อให้กิจกรรมสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้อย่างแท้จริง

ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการ Developmentally Appropriate Practice (DAP) ซึ่งเป็นการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสามารถ พัฒนาการ และความสนใจของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ. ในด้านทฤษฎีการเรียนรู้ Kolb's Experiential Learning Theory (1984) อธิบายว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีที่สุดเมื่อผู้เรียนมีโอกาส “มีประสบการณ์จริง → สังเกตและสะท้อนคิด → สรุปแนวคิด → ทดลองปฏิบัติ” ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เน้นการลงมือทำ เช่น การเพาะเมล็ดพันธุ์ การทำปุ๋ยหมัก หรือการทำอาหารจากวัตถุดิบธรรมชาติ. นอกจากนี้ แนวคิด Tourism route design (Leiper, 1990; Pearce & Lee, 2005) ระบุว่า การวางแผนเส้นทางท่องเที่ยวควรคำนึงถึงองค์ประกอบ ได้แก่ จุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดที่ชัดเจน ความเชื่อมโยงของกิจกรรมที่มีลำดับเหมาะสม และความยืดหยุ่นของเวลา

ซึ่งงานวิจัยนี้ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดของ Boondach & Punyasiri (2018) ในการจัดกลุ่มกิจกรรมภายในไร่ธรรมชาติ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเหมาะสมกับอายุ เวลา งบประมาณของกลุ่มของนักท่องเที่ยว เช่น นักเรียน นักศึกษา เกษตรกร ซึ่งมีเวลาและงบประมาณที่ไม่เท่ากัน และความสนใจในกิจกรรมไม่เท่ากัน โดยแนวคิดดังกล่าวเน้นการจัดหมวดหมู่กิจกรรมตามปัจจัยสำคัญ ได้แก่

3.1.1 พัฒนาการตามช่วงวัย กิจกรรมถูกออกแบบให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมของแต่ละช่วงอายุ เช่น

1) เด็กเล็ก (3-7ปี): กิจกรรมที่เหมาะสมคือกิจกรรมศิลปะและงานฝีมือ เช่น การระบายสี การทำงานประดิษฐ์

2) เด็กโต (8-12ปี): กิจกรรมที่เน้นความสนุกสนานและการเรียนรู้ เช่น การทำเครื่องประดับจากธรรมชาติ การเรียนรู้เกี่ยวกับพืชพรรณ

3) วัยรุ่น (13-17ปี): กิจกรรมที่มีความท้าทายและการผจญภัย เช่น การทำกิจกรรมเอ็กซ์ตรีม หรือการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีเกษตร

4) ผู้ใหญ่ (18-59ปี): กิจกรรมที่เน้นการพักผ่อนและการเรียนรู้ เช่น การทำอาหารจากวัตถุดิบในไร่ การเรียนรู้การปลูกพืช

3.1.2 ความสนใจและความถนัด คำนึงถึงความสนใจ และความถนัดที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงวัย

3.1.3 ความปลอดภัย โดยคำนึงถึงความปลอดภัยที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงอายุ

3.1.4 ความท้าทายที่เหมาะสม เป็นการออกแบบกิจกรรมให้มีความท้าทายพอเหมาะ ไม่ง่ายหรือยากเกินไปและเวลาเหมาะสมสำหรับแต่ละช่วงอายุ เช่น กิจกรรมระยะสั้น (1-2 ชั่วโมง) กิจกรรมระยะกลาง (3-4 ชั่วโมง) กิจกรรมระยะยาว (5 ชั่วโมงขึ้นไป)

3.1.5 การส่งเสริมทักษะที่จำเป็น มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่สำคัญสำหรับแต่ละช่วงวัย ได้แก่ 1) กลุ่มกิจกรรมสำหรับเด็ก เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็ก เช่น การระบายสี 2) กลุ่มกิจกรรมหรับวัยรุ่น เป็น การทดลองเล่นเครื่องมือการเกษตรใหม่ๆ 3) กลุ่มกิจกรรมหรับผู้ใหญ่ เป็นการเรียนรู้การทำอาหาร การเยี่ยมชมฟาร์ม และ 4) กลุ่มกิจกรรมหรับผู้สูงอายุ เป็นการเดินชมสวน การฟังบรรยาย

3.1.6 ความยืดหยุ่น โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในช่วงอายุเดียวกัน

3.1.7 การเชื่อมโยงกับประสบการณ์และงบประมาณ โดยออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์และงบประมาณ ได้แก่ 1) งบประมาณน้อยกิจกรรมที่ไม่ต้องลงทุนสูง เช่น การเดินชมสวน การทำงานฝีมือ 2) งบประมาณกลาง เช่น การทำอาหาร การเรียนรู้เกี่ยวกับการเกษตร และ 3) งบประมาณสูง เช่น การเข้าร่วมคอสพิเศษ การพักค้างคืนในไร่

3.1.8 การส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย การจัดกลุ่มกิจกรรมตามความเหมาะสมของอายุช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้รับประโยชน์สูงสุดจากกิจกรรม และส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัน

3.1.9 จัดทำแผนที่ภาพรวมภายในไร่ธรรมชาติ ประกอบด้วย

1) แผนที่พื้นที่หลัก แสดงพื้นที่ของไร่พร้อมระบุจุดสำคัญ เช่น อาคารสัมมนา

2) แผนที่กิจกรรม ระบุการจัดกลุ่มกิจกรรม ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และเวลาเปิดและปิด

3) ข้อมูลการเดินทาง ทางเดินที่แนะนำสำหรับการไปยังกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เพื่อประหยัดเวลา

ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดข้างต้น โดยจัดกลุ่มกิจกรรมตามช่วงวัย ความสนใจ งบประมาณ และเวลา พร้อมจัดทำแผนที่ภาพรวมกิจกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการวางแผนของนักท่องเที่ยว ซึ่งช่วยส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้และสร้างคุณค่าให้กับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระยะยาว

ทั้งนี้ แนวทางเหล่านี้สอดคล้องกับหลักการ Developmentally Appropriate Practice (DAP) ซึ่งเป็นการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสามารถ พัฒนาการ และความสนใจของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านทฤษฎีการเรียนรู้ Kolb's Experiential Learning Theory (1984) อธิบายว่า การเรียนรู้จะ

เกิดขึ้นได้ดีที่สุดเมื่อผู้เรียนมีโอกาส “มีประสบการณ์จริง → สังเกตและสะท้อนคิด → สรุปแนวคิด → ทดลองปฏิบัติ” ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เน้นการลงมือทำ เช่น การเพาะเมล็ดพันธุ์ การทำปุ๋ยหมัก หรือการทำอาหารจากวัตถุดิบธรรมชาติ

นอกจากนี้ แนวคิด tourism route design (Leiper, 1990; Pearce & Lee, 2005) ระบุว่า การวางแผนเส้นทางการท่องเที่ยวควรคำนึงถึงองค์ประกอบ ได้แก่ จุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดที่ชัดเจน ความเชื่อมโยงของกิจกรรมที่มีลำดับเหมาะสม และความยืดหยุ่นของเวลา

การจัดกลุ่มกิจกรรมแบบ “modular” ที่ผู้เข้าร่วมสามารถเลือกตามความสนใจและทรัพยากรที่มีในกรณีศึกษาไร้อาหารธรรม ผู้วิจัยจึงประยุกต์ใช้แนวคิดข้างต้น โดยจัดกลุ่มกิจกรรมตามช่วงวัย ความสนใจงบประมาณ และเวลา พร้อมจัดทำแผนที่ภาพรวมกิจกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการวางแผนของนักท่องเที่ยว ซึ่งช่วยส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้และสร้างคุณค่าให้กับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระยะยาว

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Maraphot & Somboon (2023) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ อำเภอนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา และประเมินความเหมาะสมของเส้นทางจากมุมมองของนักท่องเที่ยว เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบประเมินความเหมาะสมของเส้นทาง ผลการวิจัยพบว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่สามารถพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวรายวันได้ โดยเชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง กิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตการเกษตร และผลผลิตทางการเกษตรที่มีคุณภาพ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร "สิ่งดีดีที่พนมสารคาม" ประกอบด้วยศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านเมล่อนฟาร์ม ไร่หม่อนมงคล และเบนซ์ไฮโดรโปนิกส์ พร้อมด้วยอาหารท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงอย่างขนมกุยช่าย ก๋วยเตี๋ยวปากหม้อ และผลผลิตทางการเกษตรคุณภาพ เช่น ผักปลอดสารพิษ เห็ด หม่อน และเมล่อน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเห็นว่าควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยพัฒนาสถานที่ เส้นทางการเดินทาง หาจุดเด่นของแต่ละสถานที่ และเพิ่มการประชาสัมพันธ์ การประเมินความเหมาะสมของเส้นทางพบว่านักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นในระดับมาก โดยศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ ได้รับคะแนนสูงสุด รองลงมาคือพาหนะที่ใช้ในการเดินทางและไร่หม่อนมงคล ขณะที่ปัจจัยที่ต้องปรับปรุงคือความสะอาดและความเพียงพอของห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาเส้นทางนี้สามารถส่งเสริมการบริโภคสินค้าทางการเกษตรและอาหารท้องถิ่น เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการทางการเกษตร

Maraphot & Somboon (2016) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการเรียนรู้ในพื้นที่ตำบลคลองเขื่อนงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการเรียนรู้ตำบลคลองเขื่อนโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ร่วมกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว แบบ

สัมภาษณ์ และแบบสอบถามการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาผลการวิจัยพบว่าตำบลคลองเขื่อนมีทรัพยากรการท่องเที่ยว สินค้าเกษตร และวัฒนธรรมที่เหมาะสมแก่การส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การศึกษาพฤติกรรมและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวสนใจศึกษาโครงการพระราชดำริชมความสวยงามของธรรมชาติและบรรยากาศของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเรียนรู้การทำสวนผลไม้และการทำเกษตรแบบผสมผสาน การเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการเรียนรู้ตำบลคลองเขื่อนพบว่าที่พักแรมมีความเหมาะสมมากที่สุดรองลงมาคือความสามารรถในการถ่ายทอดความรู้ของเจ้าของสถานที่และความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้สวนเกษตรตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือความชัดเจนของป้ายบอกทิศทาง

4. ระเบียบวิธีวิจัย

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เคยเดินทางมาทำกิจกรรมฐานการเรียนรู้ที่ไร่ธารธรรม จำนวน 40 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 1 คน คือ ผู้ประกอบการไร่ธารธรรม

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล มี 2 แบบ ได้แก่

1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์ผู้ประกอบการไร่ธารธรรมจำนวน 1 ท่าน เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อจำกัดของการวางแผนเส้นทางเดิม รวมถึงความเหมาะสมของกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย การประมาณค่าใช้จ่าย และการจัดสรรเวลา ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นี้เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจปัญหาและแนวทางแก้ไข

2) แบบสอบถามก่อนและหลังการปรับปรุง ใช้กับนักท่องเที่ยวจำนวน 40 คนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมแบบสอบถามก่อนการปรับปรุง โดยประเมินความเข้าใจและความพึงพอใจต่อเส้นทางและกิจกรรมเดิม ส่วนแบบสอบถามหลังการปรับปรุง โดยประเมินผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังจากการนำเส้นทางที่ออกแบบใหม่ไปใช้ ความพึงพอใจ ความเข้าใจในผังฟาร์มและกิจกรรม และประสิทธิภาพในการวางแผนการเดินทาง

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อทำการบันทึกข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นได้จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ จากนั้นจึงนำข้อมูลมาสรุปตามความเป็นจริง และนำผลการวิเคราะห์ไปปรับปรุงกระบวนการวางแผนและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งก่อนปรับปรุงและหลังการปรับปรุง เพื่อประเมินผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มต้นด้วยการนำข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการมาสรุปตามความเป็นจริง จากนั้นใช้เครื่องมือแผนผังก้างปลา (Fishbone Diagram) ในการวิเคราะห์ปัญหาหลักที่

เกี่ยวข้องกับการวางแผนเส้นทางฐานกิจกรรมการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงเกษตร แผนผังกางปลาช่วยในการระบุสาเหตุของปัญหาใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ การวางแผนเส้นทาง งบประมาณและเวลา

5. ผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาการวางแผนเส้นทางฐานการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่ามีปัญหาหลักใน 3 ด้าน ได้แก่ การวางแผนเส้นทาง งบประมาณ และเวลา โดยมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1) ด้านการวางแผนเส้นทาง

ก่อนการปรับปรุง การวางแผนกิจกรรมเดิมมีข้อจำกัดด้านความเหมาะสมของกิจกรรมสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ทำให้กิจกรรมที่นำเสนออาจไม่ตอบสนองความสนใจ ความสามารถ หรือพัฒนาการตามช่วงวัยของนักท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่

หลังการปรับปรุง ได้มีการพัฒนาเส้นทางใหม่โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความสามารถในการเลือกกิจกรรมที่ตรงกับความสนใจของตนเองได้มากขึ้น กิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูง เช่น "โคก หนอง นา" การทำขนมไทย และการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แสดงให้เห็นว่าการออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายและยืดหยุ่นช่วยเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้และความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

2) ด้านงบประมาณ

ก่อนการปรับปรุง การประมาณการค่าใช้จ่ายสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ยังไม่ชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถวางแผนงบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพและอาจส่งผลกระทบต่อความตั้งใจเข้าร่วมกิจกรรม

หลังการปรับปรุง ได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการระบุค่าใช้จ่ายของแต่ละกิจกรรมอย่างชัดเจน ทำให้การวางแผนงบประมาณของนักท่องเที่ยวเป็นไปได้ง่ายและสะดวก จากการทดลองพบว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย 6,400 บาทต่อกลุ่ม ซึ่งสะท้อนถึงการจัดสรรงบประมาณที่ชัดเจนและสามารถคาดการณ์ได้

3) ด้านเวลา

ก่อนการปรับปรุง การจัดสรรเวลาสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ยังไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้บางกิจกรรมอาจใช้เวลาเกินไปหรือไม่เพียงพอ ส่งผลให้ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวไม่ราบรื่นและรู้สึกไม่คุ้มค่า

หลังการปรับปรุง การนำเส้นทางใหม่มาใช้ได้ปรับปรุงการจัดสรรเวลาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด กิจกรรมต่าง ๆ มีระยะเวลาที่เหมาะสมและยืดหยุ่น นักท่องเที่ยวใช้เวลาโดยเฉลี่ย 5 ชั่วโมงในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งบ่งชี้ว่าการจัดสรรเวลา มีความสมดุลและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดี ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ครบถ้วนโดยไม่เร่งรีบหรือเสียเวลามากเกินไป

เพื่อให้การวางแผนเส้นทางฐานการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ภายในไร่ธรรมชาติ จังหวัดเลย มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงออกแบบแผนที่ภายในไร่ธรรมชาติเพื่อประกอบสร้างความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยว ดัง Figure 2

Figure 2

Map of Than Tham Organic Farm

6. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาการวางแผนเส้นทางฐานกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการในพื้นที่ไร่ธรรมชาติ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้เครื่องมือแผนผังก้างปลา พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในการวางแผนเส้นทางฐานกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่าการวางแผนกิจกรรมเดิมมีข้อจำกัดที่สำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนเส้นทาง ด้านงบประมาณ และด้านเวลา

1) ด้านการวางแผนเส้นทาง

ก่อนการปรับปรุง การวางแผนกิจกรรมเดิมมีข้อจำกัดเรื่องความเหมาะสมของกิจกรรมสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ทำให้กิจกรรมที่นำเสนออาจไม่ตอบสนองความสนใจ ความสามารถ หรือพัฒนาการตามช่วงวัยของนักท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ หลังการปรับปรุง มีการพัฒนาเส้นทางใหม่โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกกิจกรรมที่ตรงกับความสนใจของตนเองได้มากขึ้น กิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูง ได้แก่ ระบบ “โคก หนอง นา” การทำขนมไทย และการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายและยืดหยุ่นช่วยเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้และความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ในการนี้ ผู้วิจัยได้

ออกแบบแผนที่ภายในไร่ธารธรรมเพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจและวางแผนการเดินทางได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผลการปรับปรุงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chamkrom & Nimnoi (2021) ได้ศึกษาเรื่อง แผนที่ความจริงเสริมร้านค้าในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เขตพื้นที่ขามเรียง พบว่า แผนที่สามารถช่วยนำเสนอที่ตั้งและข้อมูลเกี่ยวกับร้านค้าได้อย่างชัดเจน โดยแผนที่ความจริงเสริมร้านค้าในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เขตพื้นที่ขามเรียงสามารถนำเสนอที่ตั้งร้านค้าและให้ข้อมูลเกี่ยวกับร้านค้า ประกอบด้วย ประเภทของร้านค้า ชื่อร้านค้า ลักษณะของสินค้าหรือบริการ เวลาในการเปิดให้บริการ สถานที่และเส้นทางการเดินทาง ข้อมูลที่นำเสนอในรูปแบบตัวอักษร กราฟิกและรูปภาพ

2) ด้านงบประมาณ

ก่อนการปรับปรุง การประมาณการค่าใช้จ่ายสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ยังไม่ชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถวางแผนงบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพและอาจส่งผลกระทบต่อตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม หลังการปรับปรุง ได้แก้ไขปัญหาโดยการระบุค่าใช้จ่ายของแต่ละกิจกรรมอย่างชัดเจน ทำให้การวางแผนงบประมาณของนักท่องเที่ยวเป็นไปได้ง่ายและสะดวก จากการทดลองพบว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย 6,400 บาทต่อกลุ่ม ซึ่งสะท้อนถึงการจัดสรรงบประมาณที่ชัดเจนและสามารถคาดการณ์ได้

3) ด้านเวลา

ก่อนการปรับปรุง การจัดสรรเวลาสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ยังไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้บางกิจกรรมอาจใช้เวลาเกินไปหรือไม่เพียงพอ ส่งผลให้ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวไม่ราบรื่นและรู้สึกไม่คุ้มค่า หลังการปรับปรุง การนำเส้นทางใหม่มาใช้ได้ปรับปรุงการจัดสรรเวลาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด กิจกรรมต่าง ๆ มีระยะเวลาที่เหมาะสมและยืดหยุ่น นักท่องเที่ยวใช้เวลาโดยเฉลี่ย 5 ชั่วโมง ในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดสรรเวลามีความเหมาะสมและตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดี ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ครบถ้วนโดยไม่ต้องเร่งรีบหรือเสียเวลามากเกินไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Piamkum & Chubchuwong (2022) ที่พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อค่าใช้จ่ายและระยะเวลาที่เหมาะสมกับกิจกรรมที่ทำ

จากการศึกษาการวางแผนเส้นทางฐานการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษา: ไร่ธารธรรม จังหวัดเลย หลังจากการปรับปรุงการเลือกกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกช่วงอายุและกิจกรรมที่สนใจได้ กิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูงสุด ได้แก่ กิจกรรมทำไม้ถึงเลือกอาชีพเกษตรกร กิจกรรมโคกหนองนา กิจกรรมป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและวิถีชีวิต นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่พึงพอใจกับระยะเวลา 5 ชั่วโมง และงบประมาณ 6,400 บาท สำหรับกิจกรรมที่เลือก นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจเกี่ยวกับแผนที่และภาพรวมของสถานที่จัดกิจกรรมมากขึ้น นักท่องเที่ยวสามารถตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเองได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับ Tipmongkol et al. (2023) ได้ทำการศึกษา การพัฒนารูปแบบกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัย สนับสนุนสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่ามหาวิทยาลัยมีศักยภาพในการจัดเส้นทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เหมาะกับทุกเพศและวัย โดยมี 14

กิจกรรมที่สามารถสังเคราะห์เป็น 3 รูปแบบการท่องเที่ยว ได้แก่ การพักผ่อนในมหาวิทยาลัย การเรียนรู้เชิงเกษตร และการเรียนรู้ทักษะอาชีพมีการนำเสนอในรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยว 2 แบบ คือ ค้างคืน 1 คืน 2 วัน และเต็มวัน 1 วัน

7. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาสาเหตุและแนวทางการพัฒนาการวางแผนเส้นทางฐานการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบปัญหา 3 ด้านหลัก ได้แก่ การวางแผนเส้นทาง งบประมาณ และเวลาโดยมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

7.1 การวางแผนเส้นทาง ควรแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปรับปรุงขั้นตอนการทำงาน โดยจัดกลุ่มกิจกรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มนักท่องเที่ยว พร้อมออกแบบเส้นทางและจัดทำแผนที่ภายในพื้นที่

7.2 งบประมาณ ควรจัดกลุ่มกิจกรรมตามช่วงอายุของนักท่องเที่ยว และเตรียมกลุ่มกิจกรรมพร้อมราคาที่ชัดเจน เพื่อให้นักท่องเที่ยววางแผนงบประมาณล่วงหน้า

7.3 เวลา ควรจัดกลุ่มกิจกรรมตามเวลาที่นักท่องเที่ยวต้องการ และระบุระยะเวลาแต่ละกลุ่มกิจกรรมอย่างชัดเจน

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

8.1.1 การประยุกต์ใช้เส้นทางที่ออกแบบ ผู้ประกอบการควรนำเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ได้รับการออกแบบใหม่ไปปรับใช้จริงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกลุ่มกิจกรรมตามช่วงอายุ ความสนใจ และงบประมาณ เพื่อให้แน่ใจว่านักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ตรงตามความต้องการสูงสุด

8.1.2 การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์และแผนที่ ผู้ประกอบการควรมีการจัดทำแผนที่ของฟาร์มและรายละเอียดกิจกรรมที่ชัดเจนในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย เช่น แผ่นพับดิจิทัล หรือ QR Code ที่นำไปสู่ข้อมูลบนเว็บไซต์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาข้อมูลล่วงหน้าและวางแผนการเยี่ยมชมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยลดข้อจำกัดด้านการวางแผนและเพิ่มความเข้าใจในกิจกรรมต่าง ๆ

8.1.3 การฝึกอบรมบุคลากร ผู้ประกอบการควรมีการฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำเที่ยว และจัดกิจกรรมให้มีความเข้าใจในเส้นทางและกิจกรรมใหม่ รวมถึงสามารถให้ข้อมูลและบริการแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้องและเป็นมิตร เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

8.1.4 การเก็บข้อมูลเพื่อปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ผู้ประกอบการควรพิจารณาจัดทำระบบการเก็บรวบรวมข้อเสนอแนะและความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ (เช่น แบบสอบถามออนไลน์สั้นๆ หรือกล่องรับฟังความคิดเห็น) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และปรับปรุงเส้นทางและกิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต

8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

8.2.1 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ โดยทำการศึกษาเชิงลึกเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น คุณภาพของอาหารและที่พัก การมีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าของฟาร์มและชุมชน หรือการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและสิ่งอำนวยความสะดวก

8.2.2 การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคม การวิจัยในอนาคตสามารถประเมินผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามเส้นทางที่ออกแบบใหม่ เช่น การสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น การสร้างงาน หรือการส่งเสริมความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืนแก่สาธารณะ

8.2.3 การศึกษาผลกระทบด้านความยั่งยืน ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบด้านความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ออกแบบใหม่ ทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้แน่ใจว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวจะไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและวิถีชีวิตของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- Chamkrom, S. & Nimnoi, S. (2021). *AR map for retail store in Mahasarakham University, Kham Riang campus*. Journal of human and societies, Sisaket Rajabhat University, 5(1), 15-31. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/jhuso/article/download/1095/762>
- Leiper, N. (1990). *Tourism systems: an interdisciplinary perspective*. Massey University.
- Maraphot, K., & Somboon, T. (2016). The development of agro-tourism learning route: A case study of Tumbon Khlongkhuean, Chachoengsao Province. (In Thai). Journal of Thai Hospitality and Tourism, 11(2), 23–36. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/tourismtaat/article/view/72476>
- Maraphot, K., & Somboon, T. (2023). *Development of agricultural tourism routes to promote tourism in Phanom Sarakham District, Chachoengsao Province*. (In Thai). Interdisciplinary Journal of Social Sciences and Communication, 6(4), 210–223. <https://doi.org/10.14456/issc.2023.74>
- Ministry of Tourism and Sports. (2023). *Loei tourism statistics*. (In Thai). <https://www.mots.go.th/news/category/411>
- Pearce, P. L., & Lee, U. I. (2005). *Developing the travel career approach to tourist motivation*. Journal of travel research, 43, 226-237. <https://doi.org/10.1177/00472875042720>

Piamkum, K. & Chubchuwong, M. (2022). *An analysis of creative tourism activities affecting the satisfaction and loyalty of Thai tourists: A case study of Ban Laem sub-district community, Suphan Buri*. APHEIT journal, 28(7), 77-90. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/apheit-ss/article/download/258777/175364/987435>

Tipmongkol, P., Kaewshai, L., Kanjanawat, R., Tiwaratreewit, T., & Sampatpong, W. (2023). *The activities model and tourism routes development in university supporting a lifelong learning society*. Management Sciences Valaya Alongkorn Review, 4(1), 90-111. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/MSVAR/article/view/265792>